MIZALD. DE
HORT. SECR

OPVSCVLVM

DE SENA,

PLANTA INTER OMNES, quotquot ſunt, hominibus beneficentiſſima & ſaluberrima.

AVTORE ANTONIO MIZALDO MONLVCIANO, MEDICO.

LVTETIÆ,
Apud Federicum Morellum Regium Typographum, in vico Bellouacenſi.
M. D. LXXIIII.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

SVMMA PRIVILEGII.

REGIA sanctione cautum est, ne alius quispiam preter Federicum Morellum, Regium Lutetiæ Typographum, *hoc Opusculum de Sena, planta inter omnes, quotquot sunt, hominibus beneficentissima & saluberrima*, Autore ANTONIO MIZALDO *Monluciano, medico*, intra quinquennium absque manifesto eiusdem Mizaldi consensu, sub Regis ditione imprimat, aut vendat. Qui secus fecerit, libris & pœna in sanctione æstimata mulctabitur. Concessum fuit Priuilegium Lutetiæ Parisiorum die quinta Octobris, 1570.

Per Regem in Consilio,

DENYS.

SPECTATÆ VIRTVTIS & eruditionis viro, IOANNI LE CHARRON, Lutetiæ in Curia Vectigalium Præſidi, & Pariſienſium Mercatorum Præfecto, ANTONIVS MIZALDVS medicus, S D.

RÆCLARA & memorabilis illa de Quintio Cincinnato Hiſtoria, cui, vt ſcribit Plinius, quatuor ſua iugera in Vaticano aranti (quæ erant, Columella teſte, auitum eius heredioluм) Viator, nihil tale expectanti, Dictaturam attulit,

& trepida ante boues, vt canit Persius, Dictatorem induit vxor: illa, inquam, historia, mihi ob oculos ponit, Præses spectatissime, nuper tibi oblatam & adlatam Parisiensium Mercatorum, ut vocant, Præfecturam, qui summus est ciuium & populi magistratus. Nam cùm tu nihil tale expectares, potioribus ciuium & minorum vrbis magistratum sententiis & suffragiis, ad id fastigij selectus & uocatus es: assentiente & suffragia probante Christianissimo Rege CAROLO, cui placuisse, non ultima laus est. Quod factum, simul ac fama mihi nunciauit, statim animum meum tanta inuasit lætitia, vt prorsus dubitarem cuinam gratulari deberem: tibine, cui tam insignis dignitas contigerit, an vrbi quæ talem habitura sit Præfectum, an Regi, qui tantum suis ciuibus & Parisiensi populo

præfecerit Nestorem, an potius mihi qui tibi sum amicissimus, & ob id fortunarum tuarum particeps fieri debeo? siquidem uera sunt quæ Pythagorici tradunt, πάντα φίλων κοινά: καὶ, φίλον ἕτερον αὐτὸν εἶναι. Si quid, mihi crede, in rebus meis esset unione uel candidius, uel preciosius, ego hac nota libentissimè signarem eum diem, in quo non lubrico exoculatæ Deæ fauore, sed tribuum, & optimatum Vrbis, concordi calculo, gratóque Principis assensu, eo magistratu, bonis, ut dicunt, auibus inauguratus es. Quod fœlix faustúmque sit precor & opto. Non etenim ignoras quanto cum onere, nedum honore, illa prouincia, hoc præsertim tempore, tibi obeunda sit. Verùm enimuerò, qua es modestia, uirtute & prudentia, quam nactus es Spartam, circumspectè, & Dei Opt. Max. præsidio, inculpatè, reges &

adornabis. Quod reliquum est, ut nouo aliquo munusculo, nouum hunc magistratum tibi gratularer, uisum fuit, ceu palàm testato animi mei gaudio, in tuo nomine publicare, & tibi officiosè deuouere Opusculum hoc de SENA, planta inter omnes, quotquot sunt, hominibus beneficentissima & saluberrima: ut quod medicorum est promittant medici, & tractent fabrilia fabri. Quale quale est Opusculum, de eo dicere haud quaquam dubitem quod de philosophiæ studio scripsit Horatius,

Æquè pauperibus prodest, locúpletibus æquè:
Æquè neglectum, pueris, senibusque nocebit.

Illud itaque placidè, pro tuo candore, excipere, & in μνημόσυνον meæ erga te non uulgaris & ueteris amicitiæ habere dignaberis. Quod factũ si intellexero, non solùm conatus meos ad meliora promouebis, sed & me ipsum tibi deditissi-

mum ſemper habebis. Verùm hæc ſatis, præſertim apud eum cui Populi commiſsi, & magna negocia curæ. Fœliciter itaque vale, Præſes æquiſsime, & Præfecte vigilantiſsime, in eo qui omnium valetudinem & ſalutem in manu habet: cuius immenſa bonitas, & te, & eximium ſocerum tuum in regiarum rationum collegio, vel, ut loquuntur, Computorum Camera Magiſtrum, mihi ſemper & vnicè colendum, diu Reipub. incolumes cuſtodire dignetur. Lutetiæ, Calendis Septembr. Anno CHRISTI, 1572.

IOANNIS DECVLLANT MON.
LVCIANI, IN SENATV PARISIENSI
Aduocati, Ode dicolos tetrastrophos ad
Ant. Mizaldum cognatum charifs.

Næ, MIZALDE, vides quòd celeres citò
Anni diffugiunt, atque dies boni:
Noscis quid valeat sudor, & ocium
Quàm sit triste malum nimis.

Præclarè ergo facis dum vegetum viget
Iam nunc ingenium, & firmus adest calor,
Scriptis velle tuis noscere posteros,
Te vixisse nepotibus.

Debent multa tibi docta μαθήματα,
Debent ἰατρικῆς scita salubria,
Nam cunctis aperis quæ preciosa sunt
In his, ingenuè, artibus.

Non ingrata ferent sæcula gratiam
Posthac: & Dominus qui colit vnicè
Doctos, atque bonos, ne dubita, tibi
Mercedem dabit optimam.

ἐκ πόνου τὸ κλέος.

DE SENA, PLANTA *inter omneis, quotquot ſunt, hominibus beneficentiſsima & ſaluberrima, Opuſculum, Autore* ANTONIO MIZALDO *Monluciano, medico.*

VIA nullum hodie purgans medicamentum ſimplex tam frequens habetur in ore & opere, non dicam vniuerſo medicorum ordini, ſed etiam omni ferè populo, quàm Sena: idcirco precium operæ facturum me putaui, ſi illius hiſtoriam, vſum, facultates & præſtantiſſima

Nullum medicamētum Sena popularius.

auxilia à Græcis medicis, Arabibus & Latinis fideliter accepta, & hactenus magno mortalium commodo probata, hîc, pro mea tenuitate, paucis perstringerem. In eorum maximè gratiam, qui vel medicinæ non sunt initiati, vel aliis studiis & occupationibus ita sunt distracti, vt medicorum libros eis legere non liceat. Venio itaque à verbis in rem.

Quibus scribatur hoc Opusculū.

Quibus nominibus uocetur Sena apud uarias gentes. CAPVT I.

PLANTA, Græcorum medicis iunioribus (nam antiquiores eam ignorarunt) σίνα, vt etiam Latinis nuncupata, vel, vt Hermolao placet, Senna, Gallis Sené, Germanis Senet, Hispanis Sen d'Alexan-

Sena varia & gentilia nomina.

drîa,& Italis Sena, Aphricanis, Arabibus, ac Mauritanis medicis, Sene, Persis, teste Damasceno Mesue, Abalzemer, patrio vocatur nomine.

Senæ descriptio, pictura & deliniatio.
CAPVT II.

SENA herba est foliis constans glycyrrizæ, subpinguibus & crassis, caule cubitali, à quo flexiles lori modo exeunt ramuli, flores illi adsunt aurei, veluti brassicæ, purpureis venulis intercursãtibus: quibus falcati succedunt folliculi, tenui pediculo è ramulis pendentes: adeóque naturâ compressi, vt inferior membrana superiori adhæreat. Maturescentes, impetu ventorum facilè deturbãtur, contento intus semine quod ex nigro

Senæ deliniatio ex And. Matthiolo, in 70 cap. 3 libr. Dioscoridis.

ſubuireſcit & vuarũ vinaceis vſque adeò ſimile habetur, vt non facilè alterum ab altero, prima oculorum obſeruatione diſtingui poſſit. Serapio Arabs medicus, lunatas ſiliquas & oblongas illi aſcribit: in quibus ſemina per ordinem digeſta clauduntur, & ab opilionibus, impinguandis ouibus, vbi deciderunt, diligenter leguntur. Planta hæc frigoris ſummè eſt impatiens, vnde Maio menſe debet ſeri: nec vltra Autumnum viget. Priùs ſata facilè perit, ſeriùs, hyemem non ſuſtinet.

Serapio in libro de ſimplic. medicamentis.

Senam non eſſe eãdem cum Colutea, & de utriuſque diſcrimine & pictura.

CAPVT III.

FALLVNTVR qui arborem eam quam Theophraſtus Coluteam appellat, Senã eſſe ob id ar-

Libro 3 cap. 17 de plantarum hiſtoria.

bitrantur, quòd folliculos habeat saginãdis ouibus à pastoribus summè expetitos, vt de lunatis siliquis Senæ, paulò antè scripsisse diximus Serapionem: Verùm id discriminis inter vtramque intercedit, quòd Colutea vocata, arbor sit & non herba. Cuius descriptionem, qualem ex ipsa arbore mihi licuit in quodam horto amœnissimo excipere, hîc proponere non grauabor. Itaque, Colutea arbor est, in hoc Parisiensi agro, vt etiam in aliis frequens: De cuius stipite prodeunt rami quamplurimi, surculos admodum tenues ac flexiles hinc inde spargentes, è quibus exeunt folia, fœno græco, vel glycyrrhizæ non multum dissimilia, æquali vtrinque serie, & numero (vbique ferè vndenario) perbellè

Coluteæ deliniatio ad vngnem expressa.

discreta, sed sub autumnum flaue-
scentia, leuíque ventorum agitatu,
vel aliter, cum suis surculis cadiua.
Ex eorum alis, maximè ad ramo-
rum cacumina, suo tempore emer-
gunt virgulæ quædam, agnata di-
cas, foliis vbique viduæ: quæ sum-
ma & extrema sui parte, flauos &
aureos diffundunt flores: singulos
alicubi, binos alibi, ternos, quater-
nos, & quinos, vel plurimùm
senos glomeratim. Qui, genistæ
modo, in falculæ vineaticæ & lu-
nulæ, aut scirpiculæ formam pau-
latim desinẽtes, totidem vesicula-
rum, quot illi fuerunt, rudimenta
exprimunt. Quæ quidem vesicu-
læ, ex pediculo admodum fragili,
sigillatim pendulæ, in ventrem &
carinatũ gibbum pedetentim ex-
crescunt: viridi primùm & herba-

Flores Colutea, & ex iis folliculi, & vesiculæ.

ceo colore, tum demum ſubrubeſcente & rufo. In ijs pars carinata, gibba & conuexa, neruo, ceu ſepto quodam oblongo, & veluti diaphragmate, in duas parteis dirimitur, æquè ac ſima & concaua: re vera peram paſtoralem, vel piſcatoriam nauiculā eſſe dicas, ſeſe hinc inde proferentibus à cauda & capite, ceu à prora & puppi, quibuſdam appendiculis, quæ ligamentorum vicem ac modulum præ ſe ferunt. Dictæ veſiculæ, vel, ſi mauis, vtriculi & folliculi creſcentes, vſque adeò diſtenduntur & pellucent, vt immiſſo flatu, quis factum fuiſſe non temerè ſibi perſuadeat: Cùm tamen natura, non arte id fieri certò conſtet, ſpiritúmque diſtendentem ibi ineſſe palàm arguat crepitus erumpens

Vnde diſtendantur coluteæ folliculi.

vbi pedibus vel manibus, aut aliter, instar vesicularum in piscibus premuntur. Mēbranei huiusmodi folliculi tādem flaccescunt, semina includentes ad rectam lineam miro ordine vtrinque digesta, parua, & vbi maturuerint, atra ac rotunda, lētis effigie. Sed in Coluteæ pictura & descriptione versatum satis. Quod ad plantam Senæ attinet, non habeo quod in prȩsentiarum de illius historia & deliniatione aliud proferam, quàm quod paulò antè ex Andrea Matthiolo di-*Capite precedente.* ctum fuit. Nam hactenus viuam & in sua radice vigentem herbam videre mihi non licuit. Vt vt fuerit, in eo discrepat Sena à Colutea, quòd pressis & lunatis, sic satis, folliculis siliquetur, qui nec turgēt nec distenduntur ac pellucent, vt

in

in Colutea: & semen, vt scripsimus, includunt, vuarum vinaceis & granulis sane quàm simile. Quibus addes, quòd Sena paucorum mensium est herba: Colutea verò multorum annorum arbor, semine & ouillo fimo præcipuè nascens, vt tradit Theophrastus: Quo etiam autore, seri debet sub Arcturi occasum præmacerato semine, & cùm in aqua pullulare cœperit. Cæterùm & si Colutea Alexandri Magni ætate non temerè alibi quàm in Lipara nascebatur, iam diu tamen in Gallia multis vt diximus locis viget, ac nomine *Baguenaudier* omnibus innotescit. Errant itaque, meo iudicio, qui ei facultates omnes innoxiè tribuũt, quas vna Sena sibi peculariter vendicat. Nam præter quàm quòd

In quo differat Sena à Colutea.

Facultates Senæ non conuenire Coluteæ.

vomitiones, non secus quàm genistæ semen, promouet: Colutea, etiam ventriculo summum negocium facessit, & tormina multa excitat: necnon flatus & intestinorum rugitus: Quorum omnium expers est Sena, vt paulò pòst ostédemus.

Quibus partibus suæ plātæ sit præstantior, efficacior, & purgantior Sena.

CAPVT IIII.

SCRIBIT Ioannes Mesues Damascenus, in Arabicorū medicorum collegio summus & celebris, Senam folliculo quàm foliis efficaciorem esse, præsertim si is ex viridi nigricet, sit modicè amarus, absolutus, subastringēs, recēs, & semen continēs amplum ac pressum, nam

Lib. 2. de medicam. simpl. purgantibus, cap. 15.

nam vetuſtate exanimatur. Qui ſubalbidus eſt folliculus & imperfectus, non probatur: folia viridia ſunt præſtãtiora ſubalbidis, & craſſa tenuibus, ſurculi verò inutiles. Hactenus Meſues. Qui, vt audiuiſti, Senæ folliculos in deiiciẽda aluo, foliis longè efficaciores ac præſtãtiores facit: reclamante, non dicam Manardo Ferrariẽſi, ſed etiam diuturna & aſſidua medicorum experientia: etſi Braſauolus, qui Meſuem tueri videtur, contrarium ſentiat. Actuarius ſiliquoſo fructu, à Barbaris vocato, vti videtur. Andreas Matthiolus ſuis in Dioſcoridem doctiſſimis Commentariis, hanc controuerſiã, ſanequàm rectè, mea ſententia, ad hunc modum componere ſatagit: Sciendum, inquit, quòd Senæ folliculi

Senæ folliculi & folia.

Libro tertio cap. 70

qui ſiccati aſſeruantur, duorum ſunt generum. Vnum per ſe caducum, & in ſua planta arefactum, à quo ſemen eximunt nigrum & prorſus euanidum; Huic nullas, vel ſaltem paruas facultates tribuunt. Alterum, ante maturitatem demetitur, craſſum, ponderoſum & ſucco prægnans: Quod tegetibus expãſum, in vmbra venundandum exſiccatur. Huic, inquit Matthiolus, ſicuti millies periculum fecimus, non minor vis deiectoria ineſt, quàm foliis. De eo itaque ſenſiſſe videtur Meſues. Cui de experimento ſubſcribit idem Matthiolus, affirmãs ſe aliquando integrum Senæ campum ſeuiſſe (quales in Hetruria, & præſertim in Florentino agro quamplurimi viſuntur) vt illius folliculos vi-

Senæ folliculi duorum generum.

Experimẽtum Matthioli de ſenæ folliculis & foliis.

rentes & ſucci plenos decerperet: mox ſiccatos experiretur: num eadem vis eis ineſſet quàm foliis: quod tandem ita eſſe facilè agnouit. Qui itaque folliculis commodè & ſalubriter vti voluerint, Matthioli exemplo, Senam ſerant vt illos & optimos, & recentes in manu habeant, vel ſaltem probatiſſimos emant, ſi tamen eiuſmodi reperiri poterunt: ſi minùs, foliis vtantur ſelectis, vt paſſim fieri ſolet. Nam hodie nullum ferè præſcribitur repurgans medicamentum, quod illorum miſturam non admittat. Non temerè itaque Manardus Senæ folia, folliculis cadu- cis & arefactis purgantiora eſſe ſuſtinuit. Ioannes Fernelius in omni parte medicinæ, citra controuerſiam, ſummus, Meſuem & Arabes

Folia ſenæ in vſu frequenti hodie eſſe.

Cap. 10. lib. 5. Meth. med.

sequutus, Senæ folliculos foliis anteponit. Cui Iacobus Syluius sanequàm libenter subscribit: vtcũque fuerit, nam vnguem non verterim, qui folliculis vti volet, quales antè scriptum fuit sibi comparet: cui verò folia magis arridebũt, recentia & ampla seligat, à quisquiliis, paleaceis sordibus, & surculis, quibus scatet diligenter repurgata: in quo Pharmacopœi plærique oscitanter, ne dicam turpiter, peccare mihi videntur, dum indiscriminatim omnia, vel coquendo, vel macerando confundunt.

Comment. in cap. 15. lib. 2. de med. simpl. Mesue.

Pharmacopæorũ quorumdam error, vel potius negligentia.

Senæ bonitas, electio & præstantia.

CAPVT V.

QVOD attinet ad bonitatem & excellentiam Senæ, ea præstare fertur quæ ex Alexandria Æ-

gypti, vel Syria adfertur. Hanc enim ſummis laudibus tam Latini quàm Græci medici iuniores eſſe- runt. Iacobus Syluius, Indicam & Ægyptiam valentiorem eſſe ſcri bit parte media quàm ſit Appula & Liguſtica: & rurſus poſtremam noſtrate Colutea: quæ, vt diximus, falsò & perperàm pro legitima Se- na à multis vſurpatur. Vtra verò præſtantiora ſint, folia an folliculi, paulò antè diſputatum eſt.

Syluius loco paulò antè citato.

Quo pondere & modo exhibeatur Se- na, Arabibus, Græcis, ac Latinis Medicis. CAPVT VI.

SERAPIO Senæ tritæ ceu pul ueratæ drachmam vnam, coctæ verò ſemunciam, vel drachmas quinque imperat. Meſues infun-

In lib. de ſimpl. medi- camentis.

dit ab aureis tribus, hoc est, à ſemũcia, vel drachmis quatuor cum ſemiſſe, ad vnciam vnam. Ex Græcis vnus Actuarius, pulueris exhibet drachmam vnam: in decocto verò ſemunciam. Ioannes Fernelius dat pulueris ad drachmas duas, decocti à drachmis tribus ad drachmas ſex: diluti verò ab vncia dimidia, ad vnciam vnam. Quæ omnia ad ſumentium naturam, & medicandorum vires, ætatem, corporis habitum, ſexum, & alios ſcopos, prudenter ſunt referenda & coaptanda.

Libro & cap. anteà notatis.

Facultates & probata Senæ præſidia, ex Græcis medicis. CAPVT VIII.

ACTVARIVS, qui ſolus inter Græcos medicos, quantum

tum extat, Senæ vires descripsit, memoriæ mãdauit illam & bilem, & pituitam, denarii ponduſculo deiicere, absque vlla corporis & facultatum eius noxa & molestia: Secundùm hos humores, retorridam, atrámque bilem, etiam modestissimè purgat, & illarum suffusiones ex gallinaceo iure clementer expellit. Insuper vetusto capitis dolori, scabiei, comitialibus, & impetigini succurrit, sed modicè feruefactæ Senæ iusculum, potius quàm tritæ farina propinatur: internas etiam obstructiones referat.

Quibus morbis succurrat Sena, ex Actuario medico græco.

Facultates & auxilia Senæ, ex Arabibus medicis. CAPVT IX.

IOANNES Mesues Damascenus, de Senæ facultatibus & præsidiis ad hunc scribit modum.

Libro 2. purgantium medicamentorum simplicium, cap. 15

Sena terget, expurgat & digerit: ob id melãcholiam & bilem vstã à cerebro, ſenſoriis organis, pulmone, corde, hepate & liene deiicit. Proin de morbis dictarũ partium ab humore huiuſmodi proficiſcentibus ſuccurrit, vt melancholicis febribus & antiquis. Gaudium gignit, ſublato humore abſque cauſa externa triſtante, & floridum corpus efficit, obſtructionéſque viſcerum aperit. Decoctum foliorum eius & chamæmeli, neruos ac cerebrum lotione roborat. Eadem quoque Sena, modo quouis vſurpata, viſum & auditum firmat. Cuius purgatio ſi tarda fuerit & imbecilla, miſtis acribus celerabitur: vt Zinzibere, ſale gẽmeo, ſale Indo, & ſimilibus. Ne verò ſtomachum lædat, cardiaca & ſtomachica ei ſunt

Quonam modo iuuetur & acceleretur ſenæ purgatio.

miſcenda, & largo pondere ex iure galli, gallinæ, vel aliarum carnium coquenda, vt citra moleſtiam purget: vel ſerò lactis infundetur cum ſpica, deinde parum diu feruebit. aut puluis foliorum eius ex lacte dulci ſumetur. Sunt qui decocto eius cum prunis, & ſpica fœliciter purgent. Cæterùm mediocrem ſuſtinet coctionem. Hactenus Meſues.

Quibus miſceri gaudeat Sena.

SERAPIO Arabum Medicus, hæc, de facultatibus Senæ, poſteritatis memoriæ reliquit. Sena mirificè prodeſt delirio, amentiæ, ſciſſuris totius corporis, reſolutioni neruorum, phthiriaſi, cephalalgiæ, ſcabiei, puſtulis, prurituì & epilepſiæ. Cor etiam roborat modò iis cõmiſceatur medicamé-

In lib. ſimplicium medicament.

tis, quæ ipſum maximè confirmãt.

Quibus ſuccurrat morbis Sena, *& quæ præſtet auxilia hominibus*, *ex* Latinis *medicis*. CAPVT X.

Libro & loco priùs citato.

IOANNES Fernelius Senam & eius auxilia his commendat verbis: Sena melãcholiam retorridam, nec non bilem, & craſſam pituitam commodiſſimè purgat: non ſtatim è diſtantioribus locis, ſed pręcipuè è liene, deinde etiam ex aliis viſceribus, ex hypochondrijs & meſẽterio: in quibus eſt omnis eluuiej ſentina. Ex ijs enim ſedibus vix aliud quidquam æquè validè corruptos humores prolicit, aut obduratos tumores euacuat, aut in tenues venas ſubiens, veteres earum obſtructiones expedit: neque tamen vicinas hydropicorum aquas

Quas corporis partes maximè repurget Sena.

detrahere poteſt. Diuturnorum atque lentorum morborum, quos viſcerum impuritas, aut vetus obſtructio genuit, ſingulare eſt pręſidium: vt lentarum, veterúmque febrium, melãcholiæ, epilepſiæ, ſcabiej, impetiginis, vitiliginis, elephãtiaſis, & omnis denique impuritatis. Senſus pariter exacuit, cor exhilarat, torſionibus ſæpè moleſta: non quòd flatulẽta ſit, ſed quòd firmiter hærẽtes humores, & plerunque acres, nequeãt ſine ſenſu doloris auelli. Nunquã tamen deprehẽſum eſt, vel inteſtina corradere, vel ſanguinem proritare: blandè alioqui, ſed tamen lentè purgans: nulla qualitate infenſa, niſi quòd ventriculo aliquantùm grauis: pueris, ac ſenibus vtilis, neque pręgnantibus aduerſa. Permiſcenda ei ſunt quę

Mira Senæ præſidia.

Senam flatulentam non eſſe.

Senam prægnantibus non eſſe aduerſam.

Quaenam misceri senae conueniat.

ventriculum roborent, simúlque tardiorem vim extimulent: cuiusmodi sunt Zingiber, cinnamomum, aut spica: & quæ leniendo, sine torsionibus, facilè deducant. Qualia sunt iura pinguia, pruna, iuiubę, vuę passæ, viola, althea, polypodium: & qui ex his fiũt syrupi.

Comment. in cap. 15, libr. 2. Ioan. Mesua.

IACOBVS Syluius de Senæ auxiliis in hunc scribit modum: Sena folliculis latis, sed falcatis, & in his semine, vtilior purgando humori melancholico & morbis ab eo pendentibus & prodeuntibus. Multis torminosa est, alijs clemẽs, pro varia sumentium natura. Tutiùs tamen est mastiche, vel caryophyllis, & alio (vt cinnamomo, semine anisi) corrigere: folijs non est inefficax. Veteribus omnino

indicta est planta.

MANARDVS Ferrariensis se expertum dicit, Senam prẹter iam dicta, & contra Auerrhois sententiam, pituitam etiam purgare: ex Actuarij Græci medici, vt antea monuimus, opinione & experimento. Ad hec, valere aduersus luem Hispanicam: Aquas etiam purgare sẹpenumero visa est.

Senam valere aduersus luem hispanicám.

ANDREAS Matthiolus Dioscoridis interpres ad vnguem factus, de Sena hæc ex multis tradit: E nostrate Sena, inquit, adhuc in agro virēte, & rosarum diluto, ego quotannis syrupum parare cōsueui, qui tutò & largè omnes purgat humores. Datúrque cōmodè prẹgnantibus, ac pueris, & cuiuscunque ætatis hominibus. Dilutum

Comment. in cap. 70 libri 3.

Dilutum Senæ præstare eiusdecocto.

tamen magis prĕstat, quàm decoctum: quia nulla ex parte exhalat. Cuius unciæ quinque, vel sex, aluum absque molestia soluunt. Quòd tutò dari possit prĕgnantibus & pueris, experientia docuit: cui suffragatur Actuarius, Senam citra noxam purgare tradens. Redditur medicamētum hoc in deiiciendo aluo prĕstantius atque valentius, si cassia nigra, aut manna, aut rhabarbaro, aut rosarum diluto, aut rhodopharmaco, quod officinę syrupum rosatum solutiuum vocant, commisceatur: aut si maceretur Sena caprino sero. Viscerum obstructiones aperit, auget iuuentutem, senium retardat, animi hilaritatem adfert: & plĕraque alia commoda prĕstat: de quibus anteà.

Quemadmodum ut aluum valentius deiiciat Sena.

Com-

Compositio præstantißimi diluti è Sena, eodem Andr. Matthiolo præscribente. CAPVT XI.

SVMANTVR foliorum electissimę Senæ drachmę sex: Zinziberis, aut cinnamomi cõtriti, drachma vna: florum buglossi, drachmę duę: misceantur omnia, & fictili vitreato, aut stanneo vase angusti orificij excipiantur: affusísque feruentis aquæ, vel seri caprini, vnciis decem, vasis osculum adeò occludatur, vt nullus omnino spirandi pateat exitus. His peractis, puluinari plumis anserinis farcto, igníque calefacto vas inuoluatur, & in arca vbi pernoctet, reponatur. Sic enim calore seruato, omnem in se facultatem dilutum recipiet, & summè

Efficacissimum dilutũ è Sena, & eius compositio.

efficax habebitur ad omnes paulò antè memoratos affectus, absque vlla molestia, & corporis noxa.

Vinum è Sena medicatum, ex Ioanne Mesue. CAPVT XII.

Lib. 2. cap 15.

VINO musteo albo, inquit Mesues, miscebat quidã vim magnã Senę, post tres menses potandum dabat: sicque purgabat cerebrum & sensoria organa, nec non gaudium augebat, ac lætitiam.

Si quis alias formas cõponendi huiusce vini medicati, & aliorum item quorumcũque scire cupit, legat quæ haud ita pridẽ à nobis scripta sunt, in Opusculo de variis artificiis & facili methodo cõponendorum olerum, radicum, fructuum, vuarum & vinorum, quę diuersis morbis

Reperitur Lutetiæ apud Federicum Morellum Typographum Regium.

morbis iucũdè,& abſque vlla noxa clementer ſuccurrant: illic inueniet quod didiciſſe iuuet.

Hæc ſunt quæ in præſentiarũ de Senæ viribus & pręſtãtia ſcribere viſum fuit. Cuius πολυχρήστατα auxilia qui attentè obſeruabit, illam, ręuerà, non ampliùs Senam, ſed Sanam herbã κατὰ μετωνυμίαν, καὶ συνεκδοχικῶς perappoſitè nũcupabit. Fruerę, Lector optime, & propicio cæleſti illo Æſculapio (ſine quo eſt omnis medicina venenum) fœliciter vtere: vt ſano, è Sena, ſit mens in corpore ſana.

FINIS.

LECTORI ARCANORVM NATVRAE STVDIOSO S.

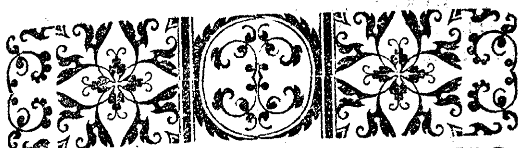
ADMONITVS à Typographo paginas aliquot nudas, & albas, vt vocant, sub finem Opusculi nostri superesse, precium operæ facturum me existimaui, si scripto aliquo insigni eas vestirem et replerem. Illud cùm diu multúmque disquisiuissem, ecce, peropportunè inter chartulas meas sese obtulit Procli Platonici philosophi Narratiuncula, cùm vetustate, tum eruditione adprimè commendabilis. Huius itaque fragmentũ, vel potius paraphrasticam Epitomen è Græco hîc pro coronide, tibi assuere visum fuit.

VEMADMODVM Amatores, inquit Proclus, à formositate quæ circa sensum versatur, paulatim ad diuinam pulchritudinem transiuerunt: ita prisci arcanorum Naturæ perscrutatores dum rerum naturaliũ quandam συμπάθειαν, cognationẽ & amicitiam aliorum ad alia & manifestorum ad vires occultas animaduerterunt, & omnia in omnibus esse cognouerunt, sacram inter eos & arcanam scientiam condiderunt, scientes in infimis suprema latêre, & in supremis infima. In cœlo quidem terrena, sed modo cœlesti: & in tellure cœlestia, sed modo terreno. Nam vnde arbitramur plantas illas quas Solisequas vocãt, pro Solis motu ad Solem conuerti ac moueri & Lunisequas, ad Lunam, nisi quòd illæ velut precantes, hymnos concin-

nunt ad ordinis ſui duces? Sed alia quidem intellectuali modo, alia rationali, alia ſenſibili id agunt. Ex quo fit vt Soliſequa planta, quomodocunque poteſt ad Solem moueatur: Cuius pulſationem circuitu in aëre factam ſi quis audire poſſet, procul dubiò harmoniam quandam erga ſuum regem ex ea in illum conuerſione modulatam obſeruaret, qualem planta ipſa poteſt perficere. Quamobrem licet in terra, & Solem & Lunam aſpicere, ſed pro terrena qualitate & modulo. Ad hæc in cœlo plantas, lapides & animalia pro cœleſti natura vitam intellectualem habentia. Quod vnum veteres contemplati, aliis cœleſtium, aliis terrenorum naturam appoſitè tribuerunt: & hinc diuinas virtutes ob quandam ſimilitudinem in locum terræ, & res illius non ineptè deduxerunt. Quid de Loto dicam? qui antè Solis exortum folia in ſe complicat, & eodem oriente illa met paulatim explicat, donec ad mediam cœli plagam aſcenderit, quo tempore illa prorſus pandit & aperit? Quatenus verò à ſummo cœlo imum petit, ſenſim eadem contrahit. Qua vna foliorũ dilatatione & contractione, numquid videtur Solem non minus honorare, quàm homines genarũ geſtu, ac labiorum motu & agitatione? Nec in plantis ſolùm quæ veſtigium habent vitæ, ſed etiam in lapidibus eam imitationem & participationem ſuperiorum luminũ aſpicere licet ac demirari. Nam Helites lapis ſolares radios, aureis ſuis radiolis imitatur: & Selenites figura lunæ cornicularis ſimilis, quadam ſui mutatione lunarem ſequitur

motum. Sic Helioselenus quodammodo Solis & Lunæ cõgressum æmulatur & colore figurat. Adeò diuinorum plena sunt omnia, terrena cœlestium, cœlestia verò supercœlestium: proceditque quilibet ordo rerũ, vsque ad vltimum. Sunt & animalia plæraque solaria, veluti Leones & Galli, numinis cuiusdam solaris, pro sua natura participes, vnde mirũ est quantùm inferiora in eodem ordine superioribus cedant: quanuis magnitudine & potentia illis nihil concedãt. Hinc ferunt Gallum à Leone quamplurimum timeri, & quasi coli. Cuius rei causam à materia aut sensu assignare non possumus, quin potiùs ab ordinis contemplatione & principatu: quòd solare numen Gallo magis faueat ac cõueniat quàm Leoni. vnde ille surgenti Soli, cantu, ceu hymnis quibusdam, applaudit, eúmque, dum ex Antipodum medio cœlo ad nos deflectit, quasi euocat & cãtando festinare inuitat. Addo quòd solares dæmones nonnunquam visi sunt leonina fronte ac facie: Quibus cùm Gallus obiiceretur, repentè disparuerunt: quòd sanè inde procedit, quia quæ in eodem ordine sunt inferiora, superiora semper reuerentur, illáque reformidant non secus quàm multi de infima plebe, qui quoties summorum & diuinorum virorum, non dicam faciem, sed imagines aut statuas intuentur, non solũ eas reuereri solent, sed etiam formidare ne illis præsentibus aliquid turpe committant. Hactenus Proclus.

LIBRI LATINI AB ANTONIO Mizaldo Monluciano, Medico & Mathematico, hactenus editi, & publicæ vtilitati expositi, anno, loco, & typographo eorundem expressis.

HAENOMENA, *siue temporum signa, Lutetiæ impressa, Apud* Reginaldum Calderium, *anno* 1546.

Meteorologia, siue rerum aëriarum Cōmentariolus, Lutetiæ apud eundem, & anno eodem.

Cometographia, crinitarum stellarum naturam & portenta libris duobus proponens, Lutetiæ apud Christianum Vuechelum, 1549.

Aesculapii & Vraniæ medicum & astronomicum ex congressu colloquium, Lugduni apud Ioannem Tornæsium, 1550.

Planetologia, astronomicè & medicè demonstrata, Lugduni apud Matthiam Bonhomme, 1551.

Mundi sphæra, seu Cosmographia, tribus libellis proposita, Lutetiæ apud Guil. Cauellat, 1552.

Zodiacus, siue duodecim signorum cæli Hortulus, *Lutetiæ apud* Carolam Guillard, 1553.

Planetæ, seu Planetarum Collegium cæleste, Lutetiæ ibidem & anno eodem.

Asterismi, siue stellatarum octaui orbis imaginum Officina,

LIBRI AB ANTONIO MIZALDO

cum Encomio docti Astronomi rerum cœli interpretis, ibidem & anno eodem.

Catalogi Sympathiæ & Antipathiæ rerum aliquot memorabilium, Lutetiæ apud Iac. Keruer, 1554.

Ephemerides aëris perpetuæ, seu popularis & rustica tempestatum Astrologia, Lutetiæ apud eundem, & anno eodem.

Arcanorum naturæ sylvula, Lutetiæ, & apud eundem, 1555.

Harmonia cœlestium corporum & humanorum astronomicè & medicè demonstrata, apud eundem & anno eodem.

Ephemeris cœlestis, anni 1555, præter modum vulgarem noua methodo scripta & supputata, apud eundẽ, & anno eodem.

Vsus & explicatio Ephemeridum cœlestium, anno eodem & apud eundem.

Symbolum funebre in obitum Orontij Finei Regij Mathematici, cum eiusdem vita & tumulo, Lutetiæ apud Aegidium Gourbin, 1555.

Ephemeris cœlestis anni 1556, Lutetiæ apud Iacobum Keruer, 1556.

Ephemeris cœlestis, anni 1557, ibidem, anno eodem, & apud eundem.

De arcanis naturæ libelli quatuor pulcherrimi, Lutetiæ apud eundem, 1558.

In cædem sanequàm atrocem & acerbam Antonij Minardi, in senatu Parisiensi Præsidis inculpatissimi Nania, Lutetiæ, apud Federicum Morellum, 1559.

Hortorum secreta, cura & auxilia, libris tribus pulcherrimis proposita, apud eundem, 1560.

De Hortensium arborum insitione, apud eundem, & anno eodem.

Paraclesis super morte Francisci Oliuarij Galliarum Cancellarij, Lutetiæ apud Benedictum Preuotium, 1560.

Alexikepus, seu Auxiliaris & medicus Hortus. Lutetiæ apud Federicum Morellum, 1564.

Methodus noua comparandorum fructuum, olerum, radicum plantarum, vuarum & aliorum quæ corpus clementer purgent, apud eundem, & anno eodem.

Diuersa artificia componendorum vinorum, quæ varijs morbis benignè auxilientur, vnà cum multorum catalogo & descriptione, apud eundem, & anno eodem.

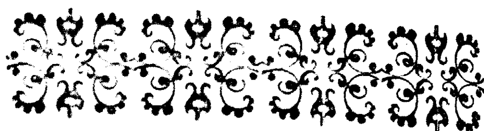
Centuriæ nouem rerum memorabilium, vtilium & iucundarum, apud eundem, anno 1566.

Cosmologia, historiam superioris & inferioris mundi, à variis variè & obscurè traditam, quatuor pulcherrimis Opusculis dilucidè ac breuiter admodum proponens: apud eundem, 1569.

Opusculum de Sena, herba inter omnes, quotquot sunt, hominibus beneficentissima & saluberrima, apud eundem, anno 1572.

Dioclis Caristij medici ab Hippocrate fama & ætate secundi, aurea ad Antigonum regem Epistola è Græco latinè reddita, De morborum præsagijs, & eorumdem ex temporaneis remedijs paratu facillimis, apud eundem, & anno eodem.

Arnaldi à Villa-noua medici præstantissimi Consilium ad Arragonum Regem de salubri Hortensium vsu, apud eundem, & anno eodem.

LIVRES EN LANGVE FRANCOISE *du susdict* ANTOINE MIZAVLD, *Medecin & Mathematicien.*

LE Miroir du temps & presages sur le changement d'iceluy, imprimé à Paris par Regnauld Chauldiere, l'an 1547.

Meteores, ou discours des choses qui sont faictes & engendrees aux trois regions de l'air, auec les causes: par le mesme Chauldiere, 1548.

Ephemerides de l'air, ou bien Astrologie rustique & perpetuelle sur les signes des mutations de temps. à Paris chez Iaques Keruer, 1554.

Celeste Ephemeride pour l'an 1555, chez le mesme Keruer, & audict an.

Explication, vsage & pratique des Ephemerides celestes, auec tables à ce necessaires, chez le mesme Keruer 1556.

Ephemeride celeste pour l'an 1556, chez le mesme Keruer, & audict an.

Ephemeride celeste pour l'an 1557, chez ledict Keruer, & audict an.

Singuliers Secrets & secours contre la Peste fort heureusement par plusieurs fois experimentez. Ils se trouuent à Paris chez Federic Morel, & furent imprimez l'an 1562.

Les Louanges, antiquitez, & excellences d'Aſtrologie, extraictes & traduictes du Grec de Lucian, & imprimees à Paris par Thomas Richard, 1563.

Nouuelle inuention pour incontinent iuger du naturel d'vn chacun par la ſeule inſpection du frõt & de ſes lineaments, à Paris chez Guillaume Chaudiere 1565.

Opuſcule des Secrets de la Lune, & du conſent & accord, lequel pluſieurs choſes de ce bas monde recognoiſſent, &, à veuë d'œil, ont commun auec ladicte Lune. à Paris chez Federic Morel imprimeur du Roy, 1570.

ANTONII MIZALDI MONLV-
ciani, Medici & Mathematici, Libri aliquot nondum in lucem editi, ſed poſthac ſigillatim edendi, ſi Deus & fortuna ſinat.

QVadrupedum, & animalculorũ ruris & vrbis quorundam medica Hiſtoria, auxiliarium arcanorum & remediorum omnis generis fœcunda: ſummorúmque medicorum teſtimoniis, & variis eorumdem experimentis illuſtrata.

Sterilitatis annonæ, & eiuſdem caritatis, nec non ſtatus anni cuiuſuis Præſagia: de variis priſcorum & recentiorum obſeruationibus accuratè accepta & adnotata.

Præludium in ſymphoniam Medicinæ & Aſtronomiæ, ad Tyrones.

Lunæ & Oceani concordia, philoſophicè & aſtronomicè demonſtrata. Vbi æſtuum maris in affluxu & effluxu tempora cum cauſis dilucidè aperiuntur.

Methodica peſtis deſcriptio, & eiuſdem præcautio ac ſalutaris curatio.

Mirabilium naturæ operum Cõmentarioli octo, occultarum & latentiũ proprietatum in ſympathiis & antipathiis, locupletiſſimi: de priſcorũ, & recentiorum philoſophorum, medicorum & aſtrologorum lectione, fide ſumma & pari diligentia concinnati.

Aſtrologica Problemata, rerum cœli ſtudioſis adprimè vtilia, & hactenus deſiderata.

Aphoriſmorum Hippocratis ſectiones ſeptem into-

tidem classeis, iuxta communes medicinæ locos, accuratè digestæ, & adnotatiunculis non vulgaribus illustratæ.

Commentariolus in duos priores libros Apotelesmaton Claudii Ptolemæi, candidatis rerum cæli candidè impertiendus.

Iatromathematice, seu medicinæ & astrologiæ Harmonia, à tribus summis & antiquissimis viris, Mercurio Trismegisto, Hippocrate & Galeno, indicibili symphonia modulata.

Astrophania, illustriorum stellarum inerrantium exortus & occasus, statis mensium anni diebus, ad Gallicanum clima, & vicinarum regionum, fideliter proponens.

Methodicæ tabulæ & breues, in sex libros Claudii Galeni de differentiis & causis morborum & symptomatum.

Conciliatio medicorum & astrologorum in controuersia Lunæ, & calculi dierum decretoriorum in morbis. Vbi de hora decubitus, & critica figura ἑξκαιδεκαέδρου Ptolemæi, cum proprio eius instrumento.

Seleniatricum, hoc est medicum de Luna Opusculum: centum Lunaribus Aphorismis statum morborum & ægrotantium non obscurè indicans.

LIVRES FRANCOIS DVDICT ANTOINE MIZAVLD, *qui ne sont encores imprimez.*

POpulaire instruction pour trouuer en tous temps & lieux, sans aucun Almanach, vn chacun renouuellement & changement de Lune, auec exemples fort familiers & faciles.

Pour incontinent sçauoir, sans aide d'aucun liure, en quel Signe du Zodiaque sera la Lune vn chacun iour.

Cognoistre facilement par la Lune de Mars, le iour de la solennité du sainct Pasque, & Resurrection de IESVS CHRIST: comm'aussi toutes les festes mobiles qui precedent & ensuiuent ledict Pasque. Et ce sans aucun Calendier, ou Almanach.

Table pour le mesme faict, calculee pour cinq cents & quatorze ans à venir: sçauoir est depuis 1570, iusques à 2084 Sans y auoir omis le nombre d'or, l'epacte, cycle solaire, & lettre dominicale, qui appartiendront à vn chacun des ans susdicts.

Discours de plusieurs remedes faciles à trouuer & composer contre les bubons, bosses & charbons des pestiferez: le tout experimenté par les denommez audict discours.

Rustiques & populaires discours de la Lune, sur plusieurs choses, lesquelles à l'œil se practiquent par le moien du rayon & corps lunaire.